

UGLJANSKI POLIPTIH. Zadar, riznica franjevačkoga samostana

Gospe sjedeće na prijestolju s razigranim dječakom Isusom u naručju (česte na kvarnerskim otocima – Cres, Krk). Neke su reljefne pripadale u drvu rezbarenim raskošnim poliptisima od kojih je najreprezentativniji na oltaru pulskih franjevaca mlet. podrijetla. Inače se u seoskim istarskim crkvicama očuvao najveći broj takvih djela u stilski pojednostavnjenim inačicama koja u XV. st. s uvođenjem formalne strogosti gube raniju slikovitu dopadljivost. Srodnih su obilježja i mnoge drvene skulpture mjesnih zaštitnika, postupno lišavane crta pučke imaginacije koje zamjenjuju dostojanstveni prikaz likova u duhu već renesansnih shvaćanja.

Premda je zrelo XIV. st. bitno obilježeno prodorom humanističke kulture, ipak je nedostajalo samostalnih, zrelih umjetnika koji bi u rasutim ūrbanim i ruralnim sredinama povelj razvojne linije određenim smjerom ili obilježili pojedine stilske faze. Potvrđuje to pojava kipara *Pavla Vanucijeva* iz Sulmone koji 1386–1400. radi u Zadru i Pagu gotovo bez utjecaja na suvremenike, premda uvodi moderne teme i oblike od sarkofaga biskupa Matafara preko portala crkve Sv. Mihovila do pročelja zborne crkve Staroga Paga, sublimirajući većinu vrijednosnih oznaka kiparstva svojega južnotal. zavičaja. Istodobno nastali portal crkve benediktinaca u Čokovcu na Pašmanu obilježava programski novije umjetničke tokove za kojima u sferi svjetovnoga života ne zaostaje ni stambena arhitektura npr. sa skulpturalnim lunetama na ulazima u palače šibenskoga i trogirskoga plemstva. S ulaskom u XV. st. zadaci postaju složeniji, prateći dozrijevanje gotičkoga izraza kojim s lakoćom vlada sve veći broj klesara; spisi gradskih arhiva govore o svestranosti stvaranja koje dovodi do umjetničkoga procvata. To je pospješilo razvi-

tak plastičnih koncepcija ali i objedinjavanje stilskoga izraza u okvirima čitave Dalmacije koja postaje ključno poprište daljnjih dostignuća.

Prvu četvrtinu XV. st. obilježuje put još jednoga došljaka, *Bonina Jakovljeva* iz Milana, od Korčule preko Dubrovnika k Splitu i Šibeniku, gdje umire 1429. Prethodno je taj radini, ali ne i osobito nadareni majstor, oblikovao najvažnije spomenike, npr. portal katedrale u Korčuli i crkve dominikanaca u Dubrovniku te grobnicu Sv. Dujma s ciborijem u Splitu, kao najvrsnije svoje djelo, dok portal šibenske katedrale nije dovršio. Njegov najčešće spominjani lik viteza Orlanda, sa stupcem za zastavu dubrovačke općine usred grada, stapa monumentalnu kiparsku formu sa svjetovnim sadržajima i simbolično-legendarnim značenjima. Na tome putu još jače podržan od mjesne sredine, ustrajati će i drugi kipar milanskoga roda, *Petar Martinov*, koji radi u Dubrovniku 1431–52. Pokrivši ključno razdoblje sazrijevanja i sredine i umjetnosti kao voditelj vrlo plodne radionice, bitno je pomaknuo granice gotičkoga shvaćanja uvodeći u svoja djela i neke predrenesansne elemente. U dodiru s učenim humanistima usudićao se kasnosrednjovj. alegorije napojiti izvornim ikonografskim porukama, udovoljavajući zahtjevima slavoljubnoga gradskoga plemstva koje je tražilo antičke korijene svoje urbane zajednice. Razumljivo je u tome kontekstu da je umjetnik iz Milana, klešući kapitele Kneževa dvora s prikazom Eskulapa kao mitskoga oca Dubrovnika, Salamona kao pravednoga učitelja svijeta, te Vrline Razumnosti kao trijeznoga a plahoga nebeskoga bića, zadržao gotički osjećaj za živopisnost, premda je s velikom